

ברכות נב

משה שווערד

1. ה' ריטב"א [קוק]

שיבא היום כדקאמרי' לעיל⁸ רב צלי של שבת בערב שבת ואומר קדושה על הכוס, התם נמי כיון שנטל הכוס על מנת לקדש נאסר במלאכה וכבר קדש היום אצלו קודם שיקדש. ועוד דעל...⁹.

גמ'. שהיין גורם לקדושה שתאמר. פי' קדוש זה שבמקום סעודה היין או הפת גורמים אותו, ולא דוקא נקט יין⁷. וב"ש סברי דמ"מ מחוייב הוא לקדש בתפלה קודם... כבר קדש היום ועדיין יין לא בא. ואע"ג דזמנין דמקדש קודם

2. דף על הדף ברכות דף נא עמוד ב

וכתב הגאון בעל ארץ צבי זצ"ל בחדושי' עמ"ס ביצה (ט ע"א) שנדפסו בקובץ אור המאיר (ח"ב ע' 96): **ונראה שהריטב"א ז"ל מפרש הא דאמרינן בברכות (כאן) דברכת היין קודם לברכת היום משום דהיין גורם לקידוש שתאמר, פירושו דברכת היין גורמת לקידוש שתאמר, וכל זמן שלא ברך על היין אינו ראוי לברך לקדש עליו ע"ב.**

וכע"ז הביא בספר מפניני הרב (ע' סה) מהגרי"ד סלוביצ'יק ז"ל: בברכות (כאן) נחלקו בית שמאי ובית הלל בסדר ברכות הקידוש אם מברך על היום ואח"כ מברך על היין, או להיפך, וקיי"ל כב"ה דמברך על היין תחילה. והעיר בזה רבנו, **דבכדי לצאת ידי חובת קידוש על היין בעינן שיהיה היין - יין של היתר בשעת אמירת הקידוש, והכא הלא אם לא יברך ברכת הנהנין עד לאחר ברכת קדושת היום, הרי עדיין יש איסור מעילה על היין, וכמבואר בגמ' ברכות (לה ע"א), [ובירושלמי איתא הלשון, דברכתה זוהי פדיונה], ונמצא שבירך ברכת הקידוש על יין של איסור, ופשיטא דהלכה כבית הלל, שמברך על היין תחילה, לשווייה כיון של היתר, ורק אח"כ יתחיל לברך על היום** עכ"ד והוא כעין הנ"ל.

3. פני יהושע על ברכות - דף נא ע"א

במשנה אלו דברים שבין ב"ש ובין ב"ה בסעודה ב"ש אומרים מברך על היום וכו'. **ומסיקנא בגמרא דעיקר טעמא דב"ה משום דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם ואע"ג דקידוש היום מדאורייתא כדאיתא לעיל בפרק מי שמתו [כ' ע"ב] ובפרק ערבי פסחים [דף ק"ו ע"א] וכתבו התוס' שם [בד"ה זוכרהו] ובריש נזיר [דף ד' ע"א בד"ה מאי] דאפ"ה מה שמקדשין על היין הוא מדרבנן **ובכל דוכתא משמע בפשיטות דלעולם יש להקדים דאורייתא לדרבנן ואין משגיחין במידי דתדיר** ועוד דאף לפי מה שנסתפקו התוס' בפרק ערבי פסחים דאפשר דקידוש על היין נמי מדאורייתא אפ"ה לכו"ע ברכת היין שלפניו הוי מדרבנן, **אלא דנראה דהא דקידוש היום דאורייתא לאו בסדר קידוש על השלחן דוקא יוצא ידי חובה אלא דאפילו בקידוש בתוך התפילה נמי יוצא אלא דמדרבנן תיקנו שיחזור ויקדש על הכוס** לשיטת הסוברים דעל היין לאו דאורייתא. ...**

4. צל"ח מסכת ברכות דף נא עמוד ב

שהיין גורם לקדושה שתאמר וכו'. **הא ודאי שקידוש היום הוא דבר תורה, אמנם מה שאין קידוש אלא על היין נסתפקו התוס' בפסחים דף ק"ו ע"א בד"ה זוכרהו וכו', אם הוא דבר תורה, ושיטת רוב הפוסקים שאינו דבר תורה, וא"כ מי שהוא במדבר ואין לו שום כוס ולא פת הא ודאי שעכ"פ מוטל עליו חובת הקידוש של תורה ומחוייב לקדש בלי כוס, [Q1] וא"כ איך קאמרי בית הלל שהיין גורם לקדושה שתאמר, והרי אפילו אם ליכא יין צריכה הקדושה שתאמר. [Q2] וגם על טעם השני דקאמרי בית הלל שהיין תדיר, והרי בזבחים ריש פרק התדיר [צ' ע"ב] מיבעיא להו בתדיר ומקודש איזה עדיף. ולפום ריהטא מה שהוא דאורייתא מקרי מקודש נגד מה שהוא מדרבנן, וא"כ אם היין יש לו מעלת תדיר, נגד זה יש לקידוש מעלת מקודש, [A] אמנם ידי חובת קידוש דאורייתא כבר יצאו בתפלה של ערבית, וא"כ שפיר קאמרי בית הלל בתרי טעמי דידהו. ולפי זה יצא לנו דבר חדש, שנשים שאין דרכם להתפלל ערבית, ובקידוש היום הם חייבות דבר תורה כדלעיל דף כ' ע"ב, אם האשה מקדשת לעצמה גם בית הלל מודו שתברך על היום ואח"כ תברך על היין כדברי בית שמאי ועיין בדברינו לקמן [נ"ב ע"א] בתוס' בד"ה ורבי יהושע היא.**

5. ספר שאגת אריה - סימן כב

ברכת המזון וספירת העומר איזו מהן קודמת:

ועתה אבאר החלק השני שהתחלתי בסימן הקודם, ברכת המזון וספירת העומר איזה מהן קודמת:

והנה אין טעם לומר דבהמ"ז דאורייתא תקדמו לשל ספירת העומר שאינה אלא מדברי סופרים בזמן הזה שאין בית המקדש קיים לדעת רוב פוסקים חוץ מהרמב"ם ז"ל (הל' תמידין ומוספין פ"ז הכ"ד) וכמו שנתבאר אצלי במקום אחר. דהא וודאי לאו מילתא היא שאין דין קדימה לשל תורה על של סופרים. תדע שהרי ברכת היין שהיא מדברי סופרים קודמת לברכת היום של תורה משום שהיא תדיר, ובפרק ערבי פסחים (קיד, א) ובפרק"ח דברכות (נא, ב) תניא בית שמאי אומרים מברך על היום ואח"כ מברך על היין, שהיום גורם לייבא וכבר קידש היום ועדיין יין לא בא, ובית הלל אומרים מברך על היין ואח"כ מברך על היום שהיין גורם לקדושה שתאמר, דבר אחר ברכת היין תדירא וברכת היום אינו תדיר, תדיר ושאינו תדיר קודם. ואמרין מאי דבר אחר וכי תימא התם תרתי והכא חדא, הכא נמי תרתי וניהו דתדיר ושאינו תדיר קודם. ואס"ד דשל תורה יש לו דין קדימה על של סופרים, א"כ הכא בברכת היום תלתא ובברכת היין אינו אלא תרתי, ואמאי קדים ברכת היין לברכת היום של ליל שבת של תורה. וכבר כתבתי מזה למעלה סימן ב':

ואע"ג דהא דקי"ל קידוש היום דאורייתא אינו נוסח הקידוש דוקא כמו שאנו מקדשין על הכוס, דהא אמרינן בפרק אין עומדין (ברכות לג, א) דקידוש אנשי כנסת הגדולה תקנו, ומן התורה במה שאנו אומרים אתה קדשת בתפלה או אם מזכיר איזה דבר מקדושת היום סגי לי' בהכי, וא"כ אין ראייה מהא דברכת היין קדים לברכת היום שאין מעלת קדימה לשל תורה על של סופרים. מ"מ בית הלל פסקו למילתיהו דלעולם ברכת היין קדים לשל יום אפילו לא התפלל ערבית עדיין ולא הזכיר נמי שום דבר מקדושת היום דבברכת היום יצא זה ידי קידוש של תורה, ואפ"ה ברכת היין דדברי סופרים קדים לו :

וא"ת הא גופי' תקשה לך, כיון דקי"ל כל התדיר או כל המקודש מחבירו קודם את חבירו אע"פ שהכל של תורה, כ"ש שראוי ליקדם של תורה דמקודש ואלים טפי לשל סופרים. וי"ל דהיא הנותנת משום קילתא דדברי סופרים על ד"ת, זו היא תקנתו להקדים תדיר דידיה לשאינו תדיר של תורה, דהא דכל התדיר והמקודש דקדמי אינו אלא בב' מצות דצריך להקדים תדיר או מקודש לחבירתה, כגון הא דאמרין בהיו לפניו ב' תפלות מתפלל של מנחה קודם לשל מוסף והיינו דוקא ברצוה להתפלל צריך להקדים התדיר, אבל באינו רוצה להתפלל עדיין הרשות בידו כיון דאכתי לא יעבור זמן התפלה, ואם רוצה להתעסק בדבר הרשות קודם שיתפלל לית לן בה. וה"ל לענין קדשים דאמרין כל התדיר או המקודש קודם, היינו דוקא ברצוה להקריב צריך להקדים התדיר או המקודש. אבל באינו רוצה להקריב עדיין הרשות בידו ומתעסק בדבר הרשות ולית לן בה, נמצא אין מעלת תדיר ומקודש אלא במצוה על חבירתה, אבל לא לגבי דבר הרשות:

וכיון דשל סופרים קלין משל תורה, הו"ל נגד ד"ת כדבר הרשות, הילכך אם מקדים של דברי סופרים הקלין לשל תורה החמורים אין כאן זילותא לשל תורה, דהו"ל כמקדים דבר רשות לשל מצוה דלית לן בה, הילכך כל דתקנו רבנן כעין דאורייתא תקנו, דליקדם תדיר דבביריהו לשאינו תדיר של תורה, כיון דאין כאן זילותא לד"ת, דהא הו"ל כדבר הרשות לגבי מצוה דלית לן בה בהקדמתה, וכיון שנתברר דדברי סופרים התדיר קודמין לד"ת דאינו תדיר, הוא הדין ד"ת התדיר לא גרע וקדים לד"ס שאינו תדיר:

ועתה נבוא לנ"ד, אם יושב על שולחנו בשבת ויו"ט דהוה לי' ברכת המזון תדיר של חובה, דהא לא סגי דלא אכיל פת, וספירת העומר לגבי בהמ"ז של חובה הו"ל אינו תדיר, דהא ספירת העומר אינו נוהג אלא מ"ט יום בשנה, ובהמ"ז של חובה שנוהג בשבתות כל השנה שהם יותר מנ' שבתות בשנה לבד מיו"ט, הו"ל תדיר. אבל בחול הא וודאי אין קדימה לבהמ"ז דידיה על ספירת העומר, דהא הו"ל תדיר של מצוי לחוד ואין לו שום קדימה על שאינו תדיר. ואי משום דבהמ"ז של שבת ויו"ט הו"ל תדיר של חובה, הא לא מהני לבהמ"ז של חול מידי, כיון דאיהו גופי' אינו תדיר של תורה:

והוא הדין נמי דאין לספירת העומר דין קדימה על בהמ"ז, דאע"ג דספירת העומר הו"ל דבר שבחובה, מה שאין כן בהמ"ז של חול, אין דין קדימה לדבר שבחובה, שהרי חטאת לא קדמי לשלמים מה"ט שהן דבר שבחובה משא"כ בשלמים, אלא משום דחטאת ואשם קדשי טפי כדתנן בפרק כל התדיר (זבחים פט, א) וכמשכ"ל. הילכך הרשות בידו להקדים איזה מהן שירצה, או בהמ"ז של חול לספירת העומר או איפכא. אבל בהמ"ז של שבת ויו"ט קדמה לספירת העומר וכמ"ש. ואגב אורחיה יש ללמוד דספירת העומר וק"ש, ק"ש קודם דהוא תדיר שבחובה כנ"ל:

6. ביאור הלכה סימן רעא סעיף ב

* דאיתקשו... והנה ראיתי בחדושי רע"א שמתפק דאולי יוצא המ"ע באמירת שבתא טבא בלבד

7. עוד עיין במראה מקומות לדף ג:

1. תוספות ברכות דף נב/א

ורבי יהושע היא דאמר אין משגיחין בבת קול - ואם תאמר אם כן קשה הלכתא אהלכתא דההיא דרבי יהושע
דתנור של עכנאי קי"ל כרבי יהושע וקי"ל כבית הלל וי"ל דדוקא התם קאמר דאין משגיחין בבת קול
היה כנגד הרוב וכבר אמרה תורה אחרי רבים להטות (שמות כג) אבל בית הלל היו רבים אף על פי שמייטי
רבי יהושע הכא אף על גב דלא דמי דשאני התם דהבת קול היה כנגד הרוב האי תנא סבר טפי מרבי יהושע
דאמר אין משגיחין בבת קול אף על פי שהרוב מסייע לבת קול הואיל ובית שמאי מחדדי טפי

2. תוספות רא"ש על ברכות דף נב/א

תימה דהא ר' יהושע אמרה למילתיה על פלוגתא דר' אליעזר וחכמים ואנן נמי לא סבירא לן התם כר' אליעזר
וככת קול, דב"ש וב"ה עבדינן כבת קול ואפשר דר' יהושע נמי מודה בהא, וי"ל מדאמר ר' יהושע בהאי
לישנא אין משגיחין בבת קול שנאמר לא בשמים היא משמע דבשום מקום אין לנו לחוש בבת קול, ואנן
עבדינן כבת קול כב"ה משום דב"ה רובא והאי דאיצטריך בת קול משום דב"ש מחדדי טפי, אבל בת קול
דר' אליעזר לא באה אלא לכבודו דר' אליעזר ולסתור הפסוק דאחרי רבים להטות:

3. ספר אור שמח - הלכות יסודי התורה - פרק ט - הלכה ד

הלכה ד - והלכה כדברי פלוני הרי זה נביא שקר: המתבונן בדברי רבינו פה ובפתיחתו לפירוש המשנה ששם ביאר דבריו בשני פרקים אלו באורך יראה כי סברתו
דמצאנו בתלמוד שפסקו הלכה כדברי בית הלל נגד בית שמאי משום שהם היו נוחין זה לזה ושונין דברי חבריהן וכן רב הלכה כמותו באיסורי משום שהיה רגיל
בהוראות כמו שכתב הרא"ש פרק שור שנגה ד' וה' ושמואל כמותו בדניי משום דשכיח בבי ר"ג דשכיח דיני ב"ב דף ס"ה. ואם כן כשהקרו איך לקבוע ההלכה
כדברי מי ע"ז יצחק ב"ק ואמרה הלכה כבית הלל, והלכה כר"א בכל מקום, משום שהב"ק נאמר על האדם,
ולא על גוף דבר ההלכה פרטית, ולא על תנורו של עכנאי בפרטות, שזה שהאדם ראוי לקבוע הלכה כמותו,
אין זה מופת פרטיי שכיון להאמת בדבר פלוני רק בכללות בכ"מ ראוי לפסוק כרב נגד שמואל באיסורי, וכיוצא
בזה ובוזה פליג ר' יהושע ואמר אין משגיחין בבת קול, אבל להכריע על הלכה פרטית לאמר הלכה כפלוני, על
זה נאמר לא בשמים היא ועל זה אמרו בתמורה ט"ו שהשיב יהושע כשאמרו לו שאל לא בשמים היא, ואם נביא אמר הלכה כפלוני הרי זה נביא שקר,
אבל לפסוק איך ראוי לקבוע הלכה בכל מקום שזה אינו אימות עצמו, שהאם מפני שהוא רגיל בהוראות זכה לכוון האמת בכל דבריו באיסור והיתר ועיון עקרים
במאמר אחד פרק י"ח, ועל זה יצחק ב"ק הלכה כבית הלל וכו' כמו שפירשתי, כן נראה בכוננת רבינו ודוק:

4. תוספות ברכות דף נב/א

ורבי יהושע היא דאמר אין משגיחין בבת קול... וא"ת מאי שנא דבקדוש והבדלה מברכין קודם על היין
ובברכת המזון אין מברכין עד לאחר שלש ברכות וי"ל דהיכי נעביד אם נברך קודם ברכת המזון אם כן
יהא ברכת המזון היסח הדעת דבשלמא בשאר ברכות לא עקר נפשיה משתיה דבקדוש היה רוצה לאכול
ובהבדלה היה רוצה לשתות אבל בברכת המזון עקר נפשיה משתיה:

5. צ"ח על ברכות דף נב/א

מברך על היין ושותהו וכו'. וטעמא דבית שמאי בהא, דלכאורה אף דסברי שאין ברכת המזון טעונה כוס,
מ"מ מפני מה ישתה הכוס ויברך עליו קודם ברכת המזון, ומה הפסד יש אם יניחנו עד אחר ברכת המזון ויברך
עליו וישתה, ובפרט לפי מה שכתב הרשב"א דאפילו למאן דסבר אינה טעונה כוס מ"מ יפה לברך על הכוס.
והנלע"ד דבית שמאי סברי ואכלת ושבעת דכתיב בתורה, ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתיה כדדריש ר'
מאיר לעיל דף מ"ט ע"ב, אלא דר' מאיר דריש ליה רק לאסמכתא, עיין לעיל בתוס' בד"ה רבי מאיר סבר וכו',
ובית שמאי דרשי ליה לדרשה גמורה, וכיון שאין שם אלא אותו הכוס מוטב לו לשתותו קודם ברכת המזון
כדי שיתחייב מן התורה בברכת המזון ויקיים מצות עשה של תורה. ואעפ"כ הוכרח לומר תרי תנאי ואליבא דב"ש, משום דגם
הברייתא דלעיל דהנכנס לביתו במוצאי שבת ג"כ מיירי באין לו אלא אותו הכוס, ואעפ"כ סברי ב"ש דברכת המזון טעונה כוס ומברך ברכת המזון אע"פ שלא שתה
באמצע האכילה כלל. ונראה עוד להמתיק הדבר, דהך ברייתא דר' יהודה אליבא דבית שמאי היא, ור' יהודה לשיטתו דאיהו פליג לעיל על ר' מאיר ודריש ואכלת ושבעת
אכילה שיש בה שביעה, ושתיה לא נזכר בקרא, ולכן ברכת המזון טעונה כוס. שם ויחזור ויטמאו את הכוס. מסוגיא זו הביא הראב"ד לסתור דברי הרמב"ם בפ"ז מאבות
הטומאה הל' ב', וז"ל רבינו שם, אין לך וולד הטומאה שיטמא כלים אלא משקים טמאים בלבד וכו', והוא שיהיו אותן המשקים טמאים מחמת אב מאבות הטומאה וכו'.
וכתב על זה הראב"ד בהשגות, א"ר ריבה דברים וכו' וסוף דבר אפילו במשקים הבאים מחמת ידים גורו שיטמאו את הכלים משמעטא דאלו דברים, עכ"ל הראב"ד.

6. רש"י עירובין דף מ/ב

ליתביה לינוקא - לשתותו, לאחר שיברך עליו, דהאי שיטעום דקאמר לאו דווקא קאמר אמברך, דהוא הדין
כי שתי אחרינא, דטעמא משום דגנאי הוא לכוס של ברכה שלא יהנה אדם ממנו לאלתר, שתהא ברכת
היין דבורא פרי הגפן שלא לצורך, ומכי טעם ליה אחרינא שפיר דמי ...

7. תוספות ברכות דף נב/א

טעמו פגמו - פירש רשב"ם דוקא לקדוש ולהבדלה צריך שלא יהא פגום אבל לשתות צריך לברך עליו אף על פי שהוא פגום דאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה וקדוש והבדלה נמי לא אמרן אלא במקום דאפשר אבל אי אפשר מברך אפילו אפגום ונותן לתוכו מים כדאיתא בירושלמי רבי יונה טעים אכסא ומתקן ליה פלי לאחר ששתה ממנו הוסיף עליו כל שהוא מים או יין והיה מברך עליו:

8. ה' רשב"א על ברכות דף נב/א

וא"ת א"כ מה טעמייהו דב"ה, י"ל כיון דבכוס אחד הביאו אי שקיל מיניה מידי נחשוב אותו פגום וכמו שמברך על שירי כוסות, הראב"ד ז"ל. וא"נ י"ל דמלא בעינן:

9. ה' ריטב"א [קוק]

תרי לא הוו זמחרי נפיש שיעורא. קשה לי ז' א"כ מאי טעמייהו דב"ה דפליגי עלייהו במתניתין ואמרי מברך על המזון ואח"כ על היין, הא שפיר מצי למעבד כב"ש וי"ל, דס"ל דכיון שבא הכוס לפניו והוא שופך ממנו ושותה, אעפ"י שאינו שותה בכוס עצמו, הו"ל כשירי כוסות ופגום הואי²⁸. אי נמי משום דבעי מלא כל היכא דאפשר.

בתוס' הרא"ש. (28) כ"כ הראב"ד הובא ברשב"א ובמאירי. ולפי"ז אפילו שפכו לכוס אחר הוי פגימה, ובטור וש"ע סי' קפב פסקו דאם שפך ממנו לתוך ידו אין בכך כלום, ואמנם בב"י הביא דמהרשב"א כאן מוכח דהוי פגימה, אבל להלכה כנראה נקטו דתי' הב' עיקר. ועי' מכתם (עמ' קד.). 29 כ"ה

10. ה' ריטב"א [קוק]

[נב, ב] וב"ה סברי ניצוצות לא שכיחי. וא"ת ואכתי איכא משקה שבראשי אצבעותיו, כגון מרק וכיוצא בו, ומיטמו באתורי הכוס, וזיוור ומטמא את ידיו, ונמצא אוכל בידים שאינן שהורות. כבר פירש רש"י ז"ל⁵¹ דההוא לא חשיב משקה אלא אוכל. ומיהו קשיא דא"כ לב"ה יש ליוהר שלא לאכול דבר שטיבולו במשקה. וי"ל דלא חיישינן להא, דודאי מקנח הוא ראשי אצבעותיו מן המרק, אבל היכא דנטל ידיו וכל ידיו מלאות מים איכא למיחש שמא לא קנח יפה יפה.

11. ה' ריטב"א [קוק] [1]

בהדיא. וא"ת⁶⁶ כיון דבית שמאי לקולא וב"ה לחומרא ליחשוב לה במסכת עדיות⁶⁷ גבי קולי בית שמאי ו[חומרין] בית הלל יש לומר⁶⁸ דהאי קולא אתיא לידי חומרא, דמצרכי לכבד תחלה משום הכי, וב"ה לא מצרכי, הילכך לא תני לה, ובמילתא גופה דאפליגו בה בהדיא בית שמאי לחומרא. וקיימא לן דפירורין שאין בהן

12. תוספות רא"ש על ברכות דף נב/ב

וב"ה סברי אסור להשתמש בשמש עם הארץ. וא"ת אמאי לא תני להו במס' עדיות גבי קולי ב"ש וחומרי ב"ה, [2] וי"ל דלא שייך כאן איסור והיתר, [3] ועוד י"ל כיון דאיכא דמפיך להו, [4] ועוד י"ל שאינו מונה במס' עדיות אלא אותם שהלכה כב"ה:

13. רבינו יונה על הרי"ף ברכות דף לח/ב

אבל עכשיו מפני שאין מנהגנו לסלק את השולחן ונוטלין ידיהן מחוץ לשולחן מקום שאין שם פירורין לא חששו לדבר. והא דאמרי' ב"ש סברי מותר להשתמש בשמש עם הארץ הלכה כב"ש ונראין הדברים שיותר הוא מותר להשתמש בע"ה מלהשתמש בת"ח ובב"מ (דף עג ע"ב) אמרי' שאפי' בבני אדם אחרים שאינם שמשין שלו אם אינם יראי שמים מותר להשתמש בהם:

14. המאירי על מסכת ברכות דף נב/ב

וב"ה סוברים שאסור להשתמש בעם הארץ אלא בשמש הבקי בדברים שבסעודה ואין לחוש לכך ונוטל תחלה לברכה ומברך ואח"כ מכבד את הבית והלכה כב"ש ופירורים שאין בהם כזית לדברי הכל מותר לאבדם ביד וזה שביארנו שמותר להשתמש בשמש עם הארץ פירשו גדולי המפרשים כשהטבילו על דעת כך שאם לא כן הרי בכמה מקומות אמרו שמגעם טמא ושארין מוסרין להם טהרות ושבגדיהם מדרס והיאך ישתמש בו ויגע טהרותיו אלא שהטבילו על דרך מה שאמרו בשטהר חמריו ופועליו לכך:

15. שו"ע אורח חיים - סימן קפ - דיני פירורי הפת:

(א) אין להסיר המפה והלחם עד אחר ברכת המזון:

(ב) כל מי שאינו משייר פת על שלחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם; אבל לא יביא פת שלימה ויתננה על השלחן, ואם עשה כן מחזי דלשם עבודת כוכבים עביד, שנאמר: העורכים לגד שולחן (ישעיה סה, יא):

(ג) קודם שיטול ידיו, יכבד הבית שלא ישארו שם פירורין וימאסו במים של נטילה; אע"פ שמותר לאבד פירורין שאין בהם כזית, שמא יהא השמש עם הארץ, שמותר להשתמש בשמש עם הארץ, ויניח גם פירורין שיש בהם כזית שאסור לאבדן ביד, לכך יכבד תחלה; ועכשיו אין אנו נוהגים כך, מפני שאין אנו מסלקין השלחן, ואנו נוטלין הידים חוץ לשלחן במקום שאין שם פירורים, וליכא למיחש למידי:

(ד) אע"פ שמותר לאבד פירורין שאין בהם כזית, מכל מקום קשה לעניות:

(ה) נוהגים לכסות הסכין בשעת בהמ"ז, ונהגו שלא לכסותו בשבת ויום טוב:

16. ספר מגן אברהם על או"ח סימן קפ:

(ג) קשה לעניות. כ"כ הרב"י בשם התוס' וצ"ע דאטו ב"ה לא חייש לעניות ואמאי קאמר שיטול ידיו תחלה אלא ע"כ דלא קשה לעניות אלא כשדורס עליהם אבל אם משליכן למים שרי וכדאיתא בחולין פכ"ה בהדיא והביאו בתוספות שם ע"ש וזה כוונת התוס' דקשה להו ל"ל לב"ה להזכיר כיבוד הבית כלל הל"ל דאין צריך לכבד הבית אלא עכצ"ל אף ב"ה מודה דצריך לכבד הבית אח"כ שלא ידרסו על הפירורין וקשה לעניות ואף ע"פ שמפסידן במים של נטילה כיון שאין בהם כזית לית לן בה ואם יש בהם כזית אסור לאבדן אפי' אין דורס עליהן כמ"ש סימן קע"א כנ"ל ברור. ובה מיושב קושיות התוספות ספכ"א דשבת על רש"י דגריס התם אסור לאבדן ביד דהתם מיירי כשמשליכן במקום שדורסין עליהם כמ"ש רש"י מדלא קתני זורקן ע"ש:

17. תוספות מסכת ברכות דף נב עמוד ב

ברא כ"ע ל"פ - וא"ת הואיל ול"פ בלשון ברא אמאי אמר בורא וי"ל דלשון קרא עדיף.

18. ח' ריטב"א [קוק]

כי פליגי במאור ומאורי האש ב"ה סברי טובי נהורי איכא בנורא. פירש"י ז"ל ירוקה ולבנה שחורה ואדמדמת יש בשלהבת, הילכך יברך מאורי. והראב"ד ז"ל פירש דהרבה תשמישין משתמשין בו אורה וחזיון ובישול אוכלים, וזה לפי סברתו שסובר ז"ל שמברכין על כל אש, ובלבד שאינו עשוי לכבוד. ותמוזה הוא לפי אוקימת' זו של רב יוסף, למה אמרו ב"ש ברא וב"ה בורא, כיון דבהא לא פליגי.⁸⁰

79 להלן נג, ב ד"ה והא דאמרינן. 80 [בתוס']
 ר"ח כתב דלאו משום דבהכי פליגי אלא כל אחד
 נקט לשון הנהוג בו, וב"שנות אליהו" להגר"א כאן
 כתב שבהמחלוקת של מאור ומאורי תלויה גם כן
 מחלוקתם בברא ובורא שלב"ש הברכה היא על יסוד
 האש שברא הקב"ה ובו יש רק גוון אחד ושייך בו
 לשון עבר, שכבר ברא, ולב"ה הברכה היא גם על
 האש שאנו מוציאים בכל יום מחדש, ובה יש הרבה
 גוונים ושייך בה לשון הווה שתמיד אנו מוציאים
 אותה, ומה שאמרו בברא ובורא לא פליגי ר"ל
 שאינם חולקים במשמעות של ברא ובורא אלא על
 מה היא הברכה. ועי' פתח עינים לחיד"א.

19. ספר בניהו בן יהודע על ברכות דף נב/ב

בית שמאי סברי חד נהור וכו'. קשא איך חולקים במציאות, והלא קא חזינן דטובא נהורא איכא, ונראה לי
 בס"ד סברי בית שמאי אף על גב דאיכא טובא נהורא בנורי, עם כל זה לגבי הנאת הגוף נחשב אחד, כי
 און לגוף הנאות פרטיות מן פרטי הגונים שיש בנורא, ואנחנו צריכין לברך בשביל הנאה שמגעת לגוף
 שהיא חדא באה מכללות הגוונים שבאור, אבל בית הלל סברי אנחנו צריכין לברך עיקר בשביל הנאת
 הנפש שהיא נחלקת לשלשה חלקים, שהם נר"ן או לחמשה שהם נרנח"י, ולכן כל חלק ממנה נהנה מן
 גוון אחד שיש בשלש או בחמש גווני האור:

1. ירושלים במועדיה - שבת קדש [נט-סד]

אש בכל משבתיקם ביום השבת" (שמות לה, ב-ג). שאלו חז"ל: אחרי
 שהזוהרנו כבר באופן כללי שלא לעשות מלאכה בשבת, למה מזהירה
 התורה באופן מיוחד על מלאכת הבערה? חז"ל ענו על שאלה זו
 בכמה דרכים במישור החלכתי (שבת כ, א; שם ע, א; סנה' לה, ג), אבל
 נראה שניתן לענות על שאלה זו גם בדרך האגדה:

יחודה של מלאכת הבערה במעשה בראשית

כאמור, חז"ל הסבירו בכמה אופנים במישור ההלכתי את
 הצורך באזהרה מיוחדת על מלאכת הבערה. אחד ההסברים שאמרו
 בזה חז"ל הוא, ש"הבערה ללא יצאת" (שבת ע, א). כלומר, התורה
 פְּרְטָה במיוחד את מלאכת הבערה, כדי ללמדנו בזה שמלאכת
 הבערה אינה אסורה בשבת אלא בלאו, ואין חייבים עליה כרת
 וסקילה כשאר המלאכות. אמנם רוב הפוסקים לא פסקו כך, אבל
 כך היא דעת רבי יוסי (שם).

מה הסברה בזה? למה הקלה התורה (לדעת רבי יוסי) במלאכת
 הבערה יותר מבשאר המלאכות? אולי מותר לומר כך: הרי השביתה
 שלנו בשבת היא מעין שביתתו של הקב"ה במעשה בראשית. מאחר
 ו"ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שָׁבַת"
 (שמות לא, יז), לכן גם אנו שובתים מכל המלאכות מהן שָׁבַת הקב"ה
 ביום זה. אבל היתה מלאכה אחת שהי' לא שָׁבַת ממנה בשבת
 בראשית. לא שָׁבַת, משום שלא השתמש בה גם בימים שלפניה.
 באיזו מלאכה לא השתמש הקב"ה בששת ימי בראשית? - במלאכת
 הָבְעָרָה! חז"ל הרי אמרו, שהאש עלתה במחשבה לפרות בערב שבת,

אבל למעשה נראה רק במוצאי שבת" (פסחים נד, א), [ולכן במוצאי שבת
 אנו מכרכים "בורא מאורי האש" על בריאת האש במוצאי השבת הראשונה].
 ממילא יתכן לומר, שכיון שהשביתה ממלאכת הבערה היתה שונה
 מהשביתה משאר המלאכות, שכן האש לא נבראה בשלמותה בששת
 ימי המעשה - לכן אין מלאכת הבערה נחשבת כמלאכה גמורה כשאר
 המלאכות, רק "חציי" מלאכה, ולכן החיוב עליה הוא רק חיוב של
 לאו, ולא חיוב סקילה. אולי מותר לבאר כך את דעת רבי יוסי.

אלא שעדיין יש לשאול: מדוע באמת השאיר הבורא מלאכה
 אחת לאחר השבת! למה לא עשה גם אותה בששת ימי הבריאה? -

השבת: אם ה' היה עושה את כל המלאכות בששת ימי הבריאה ושוֹבֵת בשבת - היה ניכר מזה שהבריאה חשובה אצלו, אבל לא היה ניכר מזה שגם היום השביעי הוא יום חשוב ונכבד אצלו. לכן השאיר הקב"ה מלאכה אחת אותה לא עשה בששת ימי הבריאה - מלאכת הבערה - ובכל זאת עשה "חנוכת הבית" ביום השביעי, כדי שיהיה ניכר מזה, שלא רק הבריאה חשובה אצלו ית', אלא גם היום השביעי חשוב אצלו מאד.

"כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלקים לעשות" – בעתיד

על פי האמור אפשר לתרץ קושי מסויים בפרשת "ויקבלו". הפסוק אומר: "ויקבל אלקים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה ולשון עבר), וישבת ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה (ולשון עבר), ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו, כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלקים לעשות ולשון עתיד)" (בראשית ב, ב-ג). למה לא נאמר גם סוף הפסוק בלשון עבר - "כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלקים ועשה"? הרי הקב"ה שבת ממה שכבר עשה, ולא ממה שעתיד לעשות! חז"ל דרשו לשון זו בכמה אופנים (כמבואר במדרשים השונים), אבל אולי אפשר להסביר גם כך: כוונת הפסוק לומר, שהקב"ה שבת ביום השביעי לא רק מן המלאכות שעשה כבר, אלא גם מאותה מלאכה שרק "ברא אלקים לעשות" אותה בעתיד ועוד לא עשה. ומזה מוכח, שלא רק הבריאה חשובה לפניו ית', אלא גם יום השבת הוא יום חשוב. הפסוק יתפרש אפוא כך: "ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו" - היום השביעי הוא יום מבורך ומקודש לפניו ית', ומה ההוכחה לזה? - ההוכחה לזה היא, "כי בו שבת מכל מלאכתו", גם מהמלאכה "אשר ברא אלקים לעשות" אותה ועוד לא עשה, וכפי שהתבאר.

לפי זה מבואר היטב, מדוע מברכים על האש במוצאי בשבת. אמנם בגמרא מבואר שהטעם לזה הוא משום שאז נבראה האש

(פסחים נד, א), אבל עדין קשה לכאורה - וכי משום כך צריכים אנו לברך עליה בכל מוצאי שבת?! והרי איננו מברכים על בריאת הדגים והעופות בכל יום חמישי, ועל בריאת החיות והבהמות בכל יום שישי! אבל לפי דברינו מבוארת כוונת הגמרא היטב: כיון שמעלת השבת ניכרת מזה שהקב"ה שבת בה גם ממלאכה שעוד לא עשה אותה בששת ימי הבריאה, ורק לאחר השבת היתה עתידה להעשות, על כן כשנפרדים מן השבת, מציינים זאת בברכה על האש - להדגיש בזה את מעלת השבת, שניכרת בכך ששבתנו בה גם ממלאכה שלא נבראה בששת ימי המעשה, אלא רק במוצאי השבת, וכפי שהתבאר.

שבת במלאכת המשכן – כשבת במלאכת הבריאה

ישנה שאלה נוספת שיש לברר בנוגע לפסוק "לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת", והיא זו: הרי בהרבה מקומות מזהירה התורה שלא לעשות מלאכה בשבת. מדוע אי"כ מביאה התורה אזהרה פרטית זו (בנוגע למלאכת הבערה) דווקא בתחילת פרשת ויקהל, בסמוך לפרשת המשכן? למה לא הביאה אזהרה זו באחד המקומות האחרים בהם הזהירה התורה על השבת?

אפשר שהטעם לזה הוא, שכיון שהאש היא הדבר שבו הושלמה מלאכת בריאת העולם על ידי האדם, על כן המקום המתאים ביותר לצוות על על האיסור להבעירה בשבת, הוא בסמיכות לציווי על מלאכת המשכן, שגם עניינו הוא השלמת מלאכת הבריאה ע"י האדם. הרי שני דברים יסודיים נבראו בבריאת העולם: המקום (העולם), והזמן^ט. וכשם שהשלמת בריאת הזמן היא ע"י השבת,

2. עוד עיין בספר אז ישיר – מתן תורה | מאמר יא: הלכה כבית שמאי לעתיד לבוא